

Юридическият дискурс в публичната комуникация

 Зарина Василева

Комуникационен експерт на свободна практика
имейл: zbvasileva@uni-sofia.bg

DOI: <https://doi.org/10.58894/ZTPA4893>

Резюме. Ефективна правна комуникация е тази, при която адресатът не само успява да получи и разбере адресираното до него съобщение, но и предприема конкретно поведение, реагира с приемане или отричане. Именно тук е ролята на медиите като транслатори в информационния поток от институциите към обществото, както и обратно. Успяват ли те да реализират тази своя функция и кои са най-честите проблеми при разбирането и комуникирането на правните термини.
Ключови думи: публична комуникация; юридически дискурс; правни термини.

Динамичните процеси в дигиталната среда и все по-усъвършенстваните алгоритми променят непрекъснато начините на взаимодействие между социалните мрежи, медиите и аудиторията, която изземва функцията на източник на информация. Според Уолтър Липман, обществото само по себе си не е способно да разбере сложната информационна натовареност, с която се сблъсква, то не артикулира многообразието на получаваните новини, не е способно само да ги съотнесе към натрупания социален опит. Журналистиката се явява транслатор между публиката (разбирана като голяма част от обществото) и политически активните елити, които са призвани да полагат основите на демократично приемливия политически и икономически ред (Попова 2012: 24).

За да се формира ерудирано обществено мнение, с необходимото разбиране към информацията за основните процеси в обществото, е необходим компетентен посредник, който да формира това мнение и разбиране на нормативната комуникация. При липсата на този проводник между държавата и обществото, според Липман, се наблюдава стереотипно възприемане на действителността чрез предварителна представа за нещата, имайки „картина на света в своята глава“. Той асоциира стереотипите с пещерата на затворниците от „Държавата“ на Платон, които са принудени цял

живот да наблюдават само сенките на света, но не и самия него (Липман 2001: 125).

Не е достатъчно журналистите да са само проводници на информацията, съществено важно е те да са уверени в нейната истинност. Това показва силно доверие в искреността на журналиста, който сигнализира за достоверността на съобщението с езикови средства, отбелязващи собствената му увереност в истинността на информацията. Въпреки динамичната дигитална среда и напредващи технологии, журналистиката стоически изтърпява драматичните промени и все по-успешно се адаптира към тях, както пише д-р Лора Симеонова: „Вакуумът може и да е в известна степен запълнен, но – важно е да се отбележи – не непременно с качествено съдържание (Ефтимова 2018: 147).

Ясна и разбираема информация, прецизност при нейното предаване, вярност и достоверност са фундаментите, които трябва да водят журналистите в тяхната практика. Още по-голяма е тяхната отговорност, когато комуникират правна информация, която от своя страна също трябва да бъде ясна, точна и разбираема. Още през древността законниците се застъпват за яснотата на нормативните текстове. И днес, съвременните експерти също смятат, че сложните закони и правният жаргон създават недоверие и апелират към юридическите институции правната информация да звучи разбираемо за всички. В препоръките си към медиите наблягат върху отговорността им да използват ясен, прецизен и недвусмислен език в процеса на разпространение на информация, засягаща основни права на гражданите, основни правни принципи (като например презумпцията за невиновност), както и различните видове съдебни производства, техните фази и конституирането на лицата в съответните процесуални качества (Видева 2021: 56).

Правилна комуникация на правната информация

Формирането на юридическите термини е изключително сложен и прецизен процес. В хода на уточняването и приспособяването им, част от тяхното смислово съдържание се видоизменя в съвсем различен общодостъпен смисъл. В основата на правотворческата дейност стои юридическото мислене, а единственият начин за неговото изразяване е езикът. Поради неразбиране или юридическа неграмотност, често юридическите термини се използват неправилно и се извращават, особено когато юридическият им смисъл е напълно различен от общоприетия. Такъв е случаят с употребения в чл. 37, ал. 1 и ал. 2 от Конституцията термин „съвест“. Терминът означава свободата на гражданите да вярват или да не вярват в божественото

начало. В общоупотребимия език думата „съвест“ има друго значение и се отнася към нравствените категории. Терминът „криминално престъпление“ е нелогичен и при него има тавтология, тъй като „криминално“ означава престъпно. Следователно съчетаването на двете думи – криминално престъпление, означава „престъпно престъпление“ (Горанов 2023: 91).

В професионалната терминология се откриват и други думи, които са натоварени със специфичен юридически смисъл – надарен, юридически, договорен, справедлив, окончателен, жален (обжалван), джиросан, доказуем, мотивиран и пр.

В журналистическия език често противоречиви думи и термини се използват некомпетентно като синоними, изтъква Христо Атанасов – главен експерт към омбудсмана на Република България, и уточнява основните разлики между някои от тях.

Всеки **държавен орган** осъществява **държавна власт**, но властта винаги е ограничена. Съответно изцяло компетентен държавен орган не съществува, компетентността винаги е ограничена. За упражняването на компетентност е необходима съответната административна правосубектност.

Компетентност/правомощия имат само държавните органи. Физическите лица няма как да притежават правомощия, те са носители на отделни права и на отделни задължения.

Всеки държавен орган е **институция**, но не всяка институция е държавен орган.

Пълномощие не е синоним на **мандат**. С пълномощие се означава акта, чрез който едно лице предава на друго правото да върши за негова сметка това, което то само би могло да извърши, а мандатът е срокът, в който продължава пълномощието.

Статус в правната наука означава правното положение на лицата и организациите. В този смисъл под „правен статус“ разбираме най-общо съвкупността от права и задължения, които имат субектите на правото. От статус произлиза по-сложният термин статукво, означаващ съществуващото състояние на нещата в даден момент и дадена област на живота. **Статут** означава устав, нормативен акт за правата и задълженията на определени лица и органи. Понякога със статут се означава не конкретен нормативен акт, а съвкупност от различни нормативни актове или просто съвкупност от позитивно правни норми и разпореждания, които уреждат положението на

определено лице, орган, територия и др. Статутът очертава определен статус.

Така също **ВКС** не е Висш касационен съд, а Върховен касационен съд, **ВАС** не е Висш административен съд, а Върховен административен съд (Атанасов 2022).

Професор Нено Неновски и адвокат Александър Караминков не спестяват езиковите тревоги в едноименния си текст и изясняват основните термини, използвани от юристи и журналисти: Взаимствам – „Тази разпоредба е взаимствана от стария закон“ – не е въпрос за взаимстване, а за **заимстване**. Дебат вместо **дебати** – само мн. ч. книж. Разисквания, изказвания, спорове по даден въпрос (Речник на българския език). Защита правата, вместо **Защита на правата**. Пленарна зала – щом става дума за **пленарната зала** на парламента, думата трябва да се членува, тъй като иначе става неопределена. Регламентирам. Регламентирането подобава повече на изпълнителната власт, но не и на законодателната власт, да не говорим за учредителната. Адекватният термин за закона и Конституцията е „**уреждам**“, „**нормирам**“. Вот. Думата произлиза от латинския език, в който тя има много значения, но в никакъв случай не означава „гласуване“. В този смисъл обаче тя е преминала в българския език от френския и английския и се употребява именно като синоним на **гласуване**. Оттук вече се вижда каква словесна безсмислица представлява изразът „парламентарната група на... внася вот на недоверие“, т. е. внася гласуване. Ноторно. „Обстоятелство е ноторно известно“ – думата ноторно произлиза от латинската дума *notorius* и означава „**известен**“.

„Повечето журналисти изпитват някакво странно удоволствие да нарекат определен **кмет** „градоначалник“. В България е имало веднага след Освобождението, а и по-късно „градоначалници“ – това са били полицейски длъжности, които нямат нищо общо с длъжността на кмета (Неновски, 2003 Караминков, 2003) .

Посочените примери могат да се допълнят и още с:

Юрисконсулт, а не юристконсулт.

Юридическо лице, не е човек с юридическа професия, а отделен субект на правото.

Нотариален акт, а не натурален акт.

Разторгване на брак, а не разтрогване на брак.

Пропускателен, а не пропускателен.

Министър на културата, а не културен министър.

Неизбежна отбрана, а не самоотбрана.

Експертиза е експертна оценка, изготвена от експерти: съдебна експертиза, техническа експертиза, медицинска експертиза. Експертите, изготвили експертизата, притежават експертност.

Сред най-новите правни термини, които масово навлязоха в журналистическия език, без особена необходимост и без каквото и да било обяснение за аудиторията, е терминът „дерогация“:

„Асен Василев: Без дерогация за руския петрол България няма да подкрепи санкциите.“ ; „Бойко Борисов: Няма да вкарваме дерогация, докато не стане ясно дали „Лукойл“ ще си плати данъците.“; „Делян Добрев: С две думи – от тази дерогация спечели само Путин на гърба на бедния български шофьор.“ („24 часа“ Правите ли дерогация). Терминът „дерогация“ означава частична или временна отмяна на определен закон.

Въздействие на тропите или език на лъжата

Евфемизъм е вид перифраза, при която един израз се заменя с друг, с цел да се смекчи неприятното въздействие (Личева 2006).

Дисфемизъм – употреба на дума с вулгарен, груб или фамилиарен оттенък вместо съществуваща друга дума; напр. вместо „глупав“ да се употреби „ахмак“; противоположно: евфемизъм (Братков 1970).

Проф. д.н. Андреана Ефтимова въвежда терминологичното словосъчетание „брюкселски новогвор“, като сред основните му черти е двойственият език (език на лъжата), който се основава върху политическите евфемизми и бюрократичния жаргон с култ към секретността на професионалната лексика. Според нея, професионализмът може да стане средство на езика на лъжата. Липсата на редакторска намеса усилва общественото неразбиране на отправените послания. В зависимост от избора на езикови средства медиите създават картина на света, чрез която могат да променят общественото мнение за събитията, които отразяват. Те могат да препредават определен тип политическо говорене (политически коректно слово или слово на омразата), като по този начин конструират начини на мислене и разбиране на събитията (Ефтимова 2017).

Неконвенционалната медийна среда изведе скоростта на публикуване като основен маркер на конкурентоспособността на една медия. Далеч назад останаха критерии за информацията като: обективни, истинни, достоверни и разбираеми. Глобалната мрежа предостави цялата информация на света и даде глас на целия този свят, като превърна "безмълвните маси в активно гражданско общество" (Дерменджиева 2012). Силата на информацията зависи не само от мястото ѝ в традиционните медии и от скоростта, с която се разпространява в социалните мрежи, но и от участието на аудиторията с реакции и коментари (Василев 2023).

Фразеологизмите в журналистическия текст целят експресия на изказването, публиката да възприеме езика на журналиста и да се уеднакви отношението към важни обществени въпроси. Това целено уеднаквяване не е само на интелектуално, но главно на емоционално ниво, заради употребата на различни тропи – метафора, метонимия, ирония, хипербола и др. Още по-голяма въздействаща сила притежават фразеологизмите, поставени в необичаен контекст – те будят мощни емоционални реакции и често се превръщат в крилати фрази (Ставрева 2009). Изобилието от метафори, с които журналистически текстове и заглавия са насищат все повече и повече, предполагат разбиране на аудиторията на сложни и професионални термини. Според Джон Серл обаче, дори в случаите с най-простите метафори, перифразирането им е неадекватно, тъй като все нещо се губи и би било добре да се обяснят причините за тази неудовлетвореност, която ние изпитваме при перифразирането дори и на най-безличните метафори (Владова 2013).

Анализът на вестниците 24 часа, Труд и Дневник, показва, че за кратка статия, посветена на тероризма, се използват средно между 6 и 8 метафори – съвместна операция на силите; кървав терористичен акт; Сюлеймани е човекът, който преобразява Близкия изток; Хизбула призна; бойците са скалпелът на иранската външна политика; „Накрая той изпи сладкия сироп на мъченичеството“; правителство обяви; действали на своя глава; борба с тероризма; терористична операция; терористична атака и т.н. Изводът е, че не съществува тематика, представяна в пресата, която да не изобилства с метафори (Стоицова 2015). „Преследвайки мечтите си за по-добър живот, хиляди момичета попадат в лапите на търговците на плът“. В този метафоричен модел ловува хищник (животно), който иска да улови своята плячка. Престъплението трафик на хора е осмисляно като лов, жертвите са плячка, т.е. губят своите човешки характеристики, трафикантът е хищник (Колева 2023).

Към посочените примери можем да добавим изрази като: „дела на трупчета“, „дела – шамари“, „висящи дела“, „заобикаляне на закона“, „тъмната стаичка“; „пускане на пипала“, „спускане отгоре“, „слагане на ръка“, „прокурорски жест“, „ужили“, „кръвнина“.

Също и заглавията от Дневник, 24 часа, Стандарт, Блиц: „Всеки магистрат е изправен пред избора дали да признае, че "царят е гол"; „Чудовищна“ натовареност на съдилищата в България още от 1886 г.; Свиленски гневен, удря със съдебни дела. Истината за Гечев; Още една присъда възмути българите. Бургас на нокти; Извънредно! Клане в София, почерня от полиция; В СДВР хвърчат глави! Извънреден ход заради Нотариуса; Пореден случай на "ало измама" Увъртяха жена във Враца; Антон Пружината си показва рогата в съда, преди това искал да коли полицаи; Зико съсече с брадва студентката Вероника: Удрял и кълцал като звяр и...; Украинец си получи заслуженото за касапницата на пътя край Крън; Решава се съдбата на Червения пират.

Журналистите не са единствената причина за подобни метафори, самите юристи признават, че те също са техен източник. По повод пост с унижително съдържание в социалните мрежи на адвокат Стефан Левашки, негови колеги изпращат своя позиция до Висшия адвокатски съвет. Според нея, той не е нарушил, по какъвто и да е начин, нормите на Етичния кодекс на адвоката: „В заключение чистосърдечно си признаваме, че всеки един от нас в частните си коментари из социалните мрежи, поне веднъж е ползвал най-малкото една от следните, битувачи в обществото, метафори за прокуратурата – "цацаратура", "каскетура", "прикриватура", "гешевтура" и прочие. Ако решите да санкционирате адвокат Левашки за коментара му, за който сте сезирани от АПБ, то тогава би следвало да санкционирате и всички нас.“

Изводи:

Информацията, адресирана от държавните органи до гражданите на една страна, често не е разбрана от тях, напротив – те се сблъскват с термини, чието значение не знаят или не осмислят в неговата същност. Журналистите, притиснати от дигиталните и технологични промени, се поддават на изкушението да използват двойствен език, наситен с евфемизми и жаргони, който в никаква степен не изяснява професионалната лексика, дори напротив. Метафоричните заглавия, целящи привличане на внимание, съответно „трафик“ в медийния сайт, но не и информиране и разбиране, често прекрачват всички граници на журналистическата етика и социална чувствителност. Бруталността на противоправните деяния се пренася и в

журналистическия текст, в който са отразени. В други случаи, журналистите нямат необходимата правна грамотност и култура за ефективното и правилно комуникиране на правната информация.

БИБЛИОГРАФИЯ

Атанасов 2022: Атанасов, Х. За правилността на някои понятия в публичната комуникация. - В: „Реторика и комуникации“, 2022 г. [Atanasov 2022: Atanasov, H. Za pravilnostta na nyakoi ponyatiya v publichnata komunikaciya. -V: „Retorika i komunikacii“, 2022]

Василев 2023: Василев, С. Политическата комуникация – между регулираните медии и нерегулираните платформи. – В: Медии и език. Електронно списание за научни изследвания по медиен език [онлайн], № 14, 25 юни 2023, ISSN 2535-0587. [прегледан на 20.01.2024.] Vasilev 2023: Vasilev, S. Politicheskata komunikatsia – mezhdu reguliranite medii i nereguliranite platformi. – V: Medii i ezik. Elektronno spisanie za nauchni izsledvania po medien ezik [onlayn], № 14, 25 yuni 2023, ISSN 2535-0587. [pregledan na 20.01.2024]

Видева: Видева, Р. За нуждата от ясен и разбираем правен език. Един пример с осъвременяването на испанския юридически език". De Jure 1: 50- 59 [Videva: Videva, R. Za nuzhdata ot yasen i razbiraem praven ezik. Edin primer s os"vremenyavaneto na ispanskiya yuridicheski ezik". De Jure]

Владова 2013: Владова, М. Тропи и символи в оформлението на витрините. -В: Newmedia21.eu. Медиите на 21 век: Онлайн издание за изследвания, анализи, критика, 13.06.2013. ISO 690-2: 1997 [прегледан на 18.02.2024] Достъпно от: <https://www.newmedia21.eu/izsledvaniq/tropi-i-simvoli-v-oformlenieto-na-vitrinite/> [Vladova 2013: Vladova, M. Tropi i simboli v oformlenieto na vitrinite. -V: Newmedia21.eu. Mediite na 21 vek: Onlayn izdanie za izsledvania, analizi, kritika, 13.06.2013. ISO 690-2: 1997 [pregledan na 18.02.2024] Available from: <https://www.newmedia21.eu/izsledvaniq/tropi-i-simvoli-v-oformlenieto-na-vitrinite/>

Горанов 2023: Горанов, Г. Юридическа техника в законотворчеството. -В: Eastern Academic Journal [онлайн], november, 2023. ISSN: 2367-7384, с. 79-97. [прегледан на 18.02.2024. Дстъпно от: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1206968> [Goranov 2023: Goranov, G. Yuridicheska tehnika v zakonotvorchestvoto. -V: Eastern Academic Journal [onlayn], november, 2023. [pregledan 18.02.2024] Available from: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1206968> ISSN: 2367-7384, s. 79-97..

Дерменджиева 2012: Дерменджиева, Г. Онлайн журналистика. Медиите в дигиталния свят. София: Университетско издателство Св. Климент Охридски, 2012. [Dermendzhieva 2012: Dermendzhieva, G. Onlayn zhurnalistika. Mediite v digitalnia svyat. Sofia: Universitetsko izdatelstvo Sv. Kliment Ohridski, 2012.]

Ефтимова 2018: Ефтимова, А. Лексикални средства, сигнализиращи (не)достоверност на медийното съдържание. -В: Език и литература No 1–2, с. 143-153. [Eftimova 2018: Eftimova, A. Leksikalni sredstva, signalizirashti (ne)dostovernost na mediynoto sadarzhanie. -V: Ezik i literatura No 1–2, s. 143-153.]

Ефтимова 2017: Ефтимова, А. "Брюкселски новогovor или популистко говорене в политиката и в медийното отразяване на политически събития". -В: Медии и комуникации на 21. век [онлайн], 1/2017. [прегледан 25.02.2024]. Достъпно от: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=902365> [Eftimova 2017: Eftimova, A. "Bryukselski novogovor ili populistko govorene v politikata i v mediynoto otrazyavane na politicheski sabitia". -V: Medii i komunikatsii na 21. vek [onlayn], 1 yanuari 2017. [pregledan]. Available from: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=902365>]

Колева 2023: Колева, Р. Езиковият образ на престъпността в българския и полския език, Дисертация. София 2023 [Koleva 2023: Koleva, R. Ezikoviyat obraz na prestapnostta v balgarskia i polskia ezik, Disertacija. Sofia 2023.]

Личева, Дачева 2012. Личева, Дачева, Кратък речник на литературните и лингвистичните термини, София: Колибри, 2012 [Licheva, Dacheva. Kratak rechnik na literaturnite i lingvistichnite termini. Sofia: Colibri, 2012.]

Липман 2001: Липман, У. Обществено мнение. София: ЛИК, 2001 [Lipman 2001: Lipman, U. Obshtestvenoto mnenie. Sofia: LIK, 2001.]

Милев 1970: Милев, А., Й. Братков, Б. Николов. Речник на чуждите думи в българския език. София: Наука и изкуство, 1970. [Milev 1970: Milev, A., Y. Bratkov, B. Nikolov. Rechnik na chuzhdite dumi v balgarskia ezik. Sofia: Nauka i izkustvo, 1970.]

Неновски, Караминков 2003: Неновски, Н. Езикови тревоги. Караминков, А. Още езикови тревоги. Списание „Адвокатски преглед“ – брой 5-6 от 2003 г. [Nenovski, N. Ezikovi trevogi. Karaminkov, A. Oshche ezikovi trevogi. Spisanie „Advokatski pregled“ – broj 5-6 ot 2003 g.]

Попова 2012: Попова, М. Журналистическата теория. В. Търново: Фабер, 2012 [Popova 2012: Popova, M. Zhurnalisticheskata teoria. V. Tarnovo: Faber, 2012.]

Симеонова 2023: Симеонова, Л. Местната и регионална преса в България – между упадъка и надеждите на читателите. -В: Newmedia21.eu. Медиите на 21 век: Онлайн издание за изследвания, анализи, критика, 10.04.2023. [прегледан] [Simeonova 2023: Simeonova, L. Mestnata i regionalna presa v Bulgaria – mezhdu upadaka i nadezhdite na chitatelite. -V: Newmedia21.eu. Mediite na 21 vek: Onlayn izdanie za izsledvania, analizi, kritika, 10.04.2023.] [pregledan]

Стоицова 2015: Стоицова, Т. Нестандартният език в медиите. Реторика и комуникации, 2015 [Stoitsova 2015: Stoitsova, T. Nestandartniyat ezik v mediite. Retorika i komunikatsii, 2015.]

Stavreva, Peneva 2009: Stavreva Dorostolska, Silvena & Peneva, Katerina. (2009). Стилистична функция на фразеологизмите в речта на български журналисти. [Stavreva – Dorostolska, Silvena & Peneva, Katerina. (2009). Stilistichna funktsia na frazeologizmite v rechta na balgarski zhurnalisti.]

Дневник: Адвокати: Накажете ни и нас за метафорите "каскетура", "прикриватура", "гешевтура"
<https://www.dnevnik.bg/> [онлайн], 04.01.2022 [прегледан 26.02.2024].
https://www.dnevnik.bg/analizi/2022/01/04/4299496_advokati_nakajete_ni_i_nas_za_metaforite_kasketura/

Legal Discourse in Public Communication

Zarina Vasileva

ORCID ID: 0000-0001-6365-9548

email: zbvasileva@uni-sofia.bg

Abstract: An effective legal communication is one in which the recipient not only receives and comprehends the message addressed to him, but also responds with acceptance or rejection by engaging in a particular behavior. The media's function as interpreters in the information flow between institutions and society is seen here, as well as vice versa. What are the most typical issues with comprehending and expressing legal terms, and do they succeed in realizing this function of theirs?

Keywords: legal discourse, legal terminology, and public communication